

Vestingbouwkundige utopieën op Texel

Napoleon had grootste plannen met Texel. In vergelijking tot wat de Franse genie in 1810-13 feitelijk heeft verricht op dit eiland, springen de niet uitgevoerde projecten wel heel erg in het oog. Waren deze projecten uitgevoerd, dan zou Monumentenzorg er op Texel heel wat bemoeienissen bij hebben gehad.

DOOR GERRIT GERRITS

Het gaat om vier projecten: de versterking van het oorspronkelijke fort de Schans met een grote lunet, de aanleg van een kleine oorlogshaven bij de Schans, de bouw van een omwalling rond de haven van Oudeschild en de aanleg van drie grote forten rond Oudeschild. Ze zullen hier in samenhang met elkaar beschreven worden.

Uitgangspunt is het van oorsprong 16^e eeuwse fort de Schans aan de dijk bij Oudeschild, dat na de annexatie in 1810 door de Fransen werd versterkt. Dit gebeurde door verhoging van de wallen en de toevoeging van een ravelijn en een bedekte weg rond het gehele fort van dijk tot dijk. Dit maakte de verdediging mogelijk door een bataljon soldaten van 5 à 600 man. Daarnaast kreeg de Schans twee nevenforten, de Lunette en de Redoute, de laatste met als annex een kustbatterij die de zeedijk bestreek in de richting van Den Hoorn. Het beschreven geheel kon nog worden versterkt door een uitgebreide onderwaterzetting. De drie forten sloten nu alle toegangswegen naar de hoge gronden (de kern van het eiland) en Den Burg af. Dit is in grote lijnen wat de Franse genie op Texel wel heeft gerealiseerd.

Het eerste van de vier niet uitgevoerde projecten werd al vroeg in 1810 op papier gezet (tekening 1). Het betrof de versterking van de Schans met verhoogde en verbrede wallen en de aanleg van twee blinderingen onder de wallen,

evenwijdig aan de 17^e eeuwse kazernes. (Blinderingen zijn zware gebouwen van dikke balken of boomstammen onder een zware gronddekking.) Deze gebouwen waren naar toenmalige maatstaven bomvrij en bestemd voor het onderbrengen van de bezetting van het fort. De weg naar Den Burg, de huidige Schansweg, werd afgesloten door een enorm lunet met op de binnenplaats ook een grote blinding. Deze lunet is nooit gebouwd.

Het tweede project betrof een nieuwe haven. Het plan dateert van 31 augustus 1811, dus nog voor het bezoek van Napoleon aan Texel op 16 oktober van dat jaar. Deze kleine oorlogshaven was gepland tussen de Schans en de Lunette (tekening 2). De haven zou verdedigd worden door twee grote bastions en de Schans gedekt door een groot kroonwerk, dit alles zou weer omringd worden door een bedekte weg.

Het derde project is de enorme gebastioneerde omwalling van de haven van Oudeschild (tekening 3). Al op 23 oktober 1811, nog vanuit Amsterdam, gaf Napoleon opdracht tot dit project. Het is duidelijk wat er gebeurd is. Tot aan zijn bezoek aan Texel had Napoleon in allerlei brieven en in zijn 'Nôte sur l'Isle de Texel' (toegevoegd in april 1811 aan een brief aan de Minister van oorlog) vanaf de stafkaart aangegeven wat er op het eiland gebeuren moest. Kennelijk stond de in 1780-81 gegraven haven van Oudeschild niet op zijn kaarten en was

het bestaan ervan een verrassing voor hem. De haven bij de Schans verdween uit de plannen en nu moest de *Port d'Oudeschild* versterkt worden met wel drie grote bastions. Onder een van de wallen was een groot bomvrij gebouw gepland. Ter bescherming van de haveningang moest er een kustbatterij komen en het geheel werd beschermd door een brede gracht. Ook dit zeer strategische plan is niet uitgevoerd, waarschijnlijk wegens geldgebrek of er waren andere prioriteiten.

Het vierde project is het meest fantastische (tekening 4). Helaas kennen we hiervan de datering niet, maar het lijkt een vroeg plan te zijn, want er is geen aanduiding voor de versterking van de Schans of de aanleg van de Redoute en de Lunette. De bedoeling lijkt de bevestiging van de hoge gronden: Zuidhaffel door fort c en de Hoge Berg door fort f. De haven zou in dit plan gedekt worden door een groot kroonwerk van drie bastions, met een bedekte weg omringd door grachten (fort d). Deze drie forten zouden met hun geschut een groot deel van het toenmalige Texel, alsmede de belangrijke rede, bestrijken.

Hierin uitte zich het Franse belang: het beheersen van de hoge gronden zodat de Britse tegenstander zich daar niet kon vestigen. Hierop

wijst ook het Franse vuurplan uit oktober 1812. In de toen bestaande stelling waren 39 vuurmonden opgesteld. Driekwart hiervan vuurde op de hoge gronden en slechts een vierde deel langs de dijken en op de rede. De acht

De haven van Texel, met het dorp 't Schilt (Oudeschild) in 't verschiet. Afbeelding uit de 'Atlas van alle de zeehavens der Bataafsche Republiek', 1781 (Atlas van Stolk)

zwaarste kanonnen, de 18 ponders, gelijkelijk verdeeld over de Lunette en de Redoute, vuurden allemaal richting de hoge gronden, dus op de plaatsen waar de forten c en f geprojecteerd waren. Vooral fort f was de moeite waard! Het zou vier bastions krijgen met daarin gemetselde kanonkelders voor het flankeren van de droge gracht, die ook geheel gemetseld was. Midden op het fort zou een hoog liggende, gemetselde batterij komen die de Rede van Texel bestreek. Het geheel zou worden omgeven door een aarden

glacis dat door infanterie verdedigd kon worden. Deze drie forten hadden een enorme oppervlakte waarbij de Schans totaal in het niet was gevallen. Vooral het fort f lag als een enorme citadel op het hoogste punt van Texel. Daarbij waren de forten met elkaar verbonden door een infanteriestelling die steunde op twee kleine fortjes op de overgang van hoge naar lage gronden.

Evident is dat dit fortenplan veel te duur was en dat het niet uitgevoerd is omdat Napoleon in 1815 zijn Waterloo vond. ■

GERRIT GERRITS IS MEDEWERKER VAN HET MARITIEM & JUTTERS MUSEUM TE OUDESCHILD. IN SEPTEMBER VERSCHIJNT VAN ZIJN HAND IN DE UITGAVE VAN HISTORISCHE VERENIGING VAN TEXEL EEN ARTIKEL OVER HET VERBLIJF VAN NAPOLEON OP TEXEL.

1 Project uit 1810 van de Schans met verhoogde en verbrede wallen, een rondgaande bedekte weg en een grote lunet (Archives du Génie, Vincennes)

2 Project van 31 augustus 1811 voor een kleine oorlogshaven tussen de Schans en de Lunette (Nationaal Archief, Den Haag)

3 Project van 23 oktober 1811 voor een gebastioneerde omwalling van de haven van Oudeschild (Archives du Génie, Vincennes)

4 Project (zonder jaartal) voor de drie grote forten c, d en f (Archives du Génie, Vincennes)